

УДК 336.717

DOI: <https://doi.org/10.32840/2522-4263/2021-2-29>**Владика Ю.П.***кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри фінансів, банківської справи та страхування
Національного авіаційного університету***Костюк В.А.***кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри банківської справи та страхування
Національного університету біоресурсів і природокористування***Охріменко В.В.***студентка
Національного авіаційного університету***Vladyka Yuliia***Candidate of Sciences (Economics), Associate Professor,
Associate Professor of the Department of Finance, Banking and Insurance
National Aviation University***Kostiuk Victoria***Candidate of Sciences (Economics), Associate Professor,
Associate Professor of the Department of Finance, Banking and Insurance
National University of Life and Environmental Sciences***Okhrimenko Valeria***Student
National Aviation University*

УПРАВЛІННЯ ІНВЕСТИЦІЙНИМ ПОРТФЕЛЕМ БАНКУ

MANAGEMENT OF THE BANK'S INVESTMENT PORTFOLIO

АНОТАЦІЯ

У статті розглянуто інвестиційну діяльність банків як альтернативу кредитуванню, яка допоможе далі відновлюватися банківській системі. Визначено причини, які спонукають до здійснення інвестиційної діяльності банків, а саме: розширення доходної і клієнтської бази; висока ризиковість кредитних операцій і прагнення оптимізувати оподаткування банківських доходів. Здійснено аналіз ефективності сформованого портфеля цінних паперів у банку на прикладі АТ «ПроКредит Банк». У результаті проведеного аналізу виявлено, що оцінка якості інвестиційного портфеля банку має певні особливості, пов'язані з визначенням обсягу проблемних інвестицій, оскільки у банківському балансі відсутня інформація щодо ризикованості тих чи інших цінних паперів, а також запропоновано застосувати фіксовані коефіцієнти ризику щодо різних портфелів цінних паперів. Незважаючи на вплив COVID-19 на економіку країни, банківський сектор поступово продовжував стабілізуватися. Інвестиції створюють умови для розширеного відтворення, структурних перетворень у країні, підвищення конкурентоспроможності вітчизняної продукції, вирішення соціально-економічних проблем. Запропоновано шляхи підвищення ефективності та якості управління інвестиційною діяльністю банку через оптимальне поєднання централізації та децентралізації щодо управління інвестиційною діяльністю; намагання створити нові цілі і завдання для вдосконалення організації аналітичного забезпечення процесу управління інвестиційною діяльністю; підтримку постійного інформаційного забезпечення процесу управління інвестиційною діяльністю; підвищення кваліфікації менеджерів, що пов'язані саме з управлінням інвестиційною діяльністю.

Ключові слова: інвестиційний портфель, інвестиційна діяльність, банківський сектор, інвестиції, якість інвестиційного портфеля.

АННОТАЦИЯ

В статье рассмотрена инвестиционная деятельность банков в качестве альтернативы кредитования, которая поможет

дальше восстанавливаться банковской системе. Определены причины, побуждающие к осуществлению инвестиционной деятельности банков, а именно: расширение доходной и клиентской базы; высокая рискованность кредитных операций и стремление оптимизировать налогообложение банковских доходов. Осуществлен анализ эффективности сформированного портфеля ценных бумаг в банке на примере АО «ПроКредит Банк». В результате проведенного анализа выявлено, что оценка качества инвестиционного портфеля банка имеет определенные особенности, связанные с определением объема проблемных инвестиций, поскольку в банковском балансе отсутствует информация о рискованности тех или иных ценных бумаг, а также предложено применить фиксированные коэффициенты риска различных портфелей ценных бумаг. Несмотря на влияние COVID-19 на экономику страны, банковский сектор постепенно продолжал стабилизироваться. Инвестиции создают условия для расширенного воспроизводства, структурных преобразований в стране, повышения конкурентоспособности отечественной продукции, решения социально-экономических проблем. Предложены пути повышения эффективности и качества управления инвестиционной деятельностью банка через оптимальное сочетание централизации и децентрализации по управлению инвестиционной деятельностью; попытки создать новые цели и задачи по совершенствованию организации аналитического обеспечения процесса управления инвестиционной деятельностью; поддержание постоянного информационного обеспечения процесса управления инвестиционной деятельностью; повышение квалификации менеджеров, связанных именно с управлением инвестиционной деятельностью.

Ключевые слова: инвестиционный портфель, инвестиционная деятельность, банковский сектор, инвестиции, качество инвестиционного портфеля.

ANNOTATION

The article considers the investment activity of banks as an alternative to lending, which will help to further restore the banking

system. The reasons that motivate banks to carry out investment activities are identified, namely: expansion of income and customer base; high risk of credit operations and the desire to optimize the taxation of bank income. The analysis of efficiency of the formed portfolio of securities in bank, on an example of JSC ProCredit Bank is carried out. As a result of the analysis, it was found that the assessment of the quality of the bank's investment portfolio has certain features related to determining the amount of problem investments, as the bank's balance sheet lacks information on the riskiness of certain securities, and it is proposed to apply fixed risk ratios securities. Despite the impact of COVID-19 on the country's economy, the banking sector gradually continued to stabilize. Banks' investment activities are an alternative to lending, which will help the banking system to recover further. Investments create conditions for expanded reproduction, structural transformations in the country, increasing the competitiveness of domestic products, solving socio-economic problems. Ways to improve the efficiency and quality of investment management of the bank through the optimal combination of centralization and decentralization for investment management; efforts to create new goals and objectives to improve the organization of analytical support of the investment management process; support for constant information support of the investment management process; advanced training of managers related to the management of investment activities. Therefore, the worst quality of the portfolio was in 2019 and 2020, due to the fact that the securities portfolio included only investments in securities for sale. Ways to improve the efficiency and quality of investment management of the bank through the optimal combination of centralization and decentralization for investment management; efforts to create new goals and objectives to improve the organization of analytical support of the investment management process; support for constant information support of investment management process; advanced training of managers related to the management of investment activities.

Key words: investment portfolio, investment activity, banking sector, investments, quality of investment portfolio.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. Банківський сектор в економіці країни в останні роки зазнавав значних потрясінь, серед яких – політична та військова нестабільність, інфляція, загальна економічна дестабілізація, у результаті чого спостерігалось скорочення як споживчих кредитів населенню, так і депозитних вкладників, а також зменшення загальної кількості банків, однак даний сектор намагався стабілізувати таке положення. Незважаючи на вплив COVID-19 на економіку країни, банківський сектор поступово продовжував стабілізуватися. У таких умовах інвестиційна діяльність банків може виступити альтернативою кредитування, що допоможе далі відновлюватися банківській системі. Інвестиції створюють умови для розширеного відтворення, структурних перетворень у країні, підвищення конкурентоспроможності вітчизняної продукції, вирішення соціально-економічних проблем.

Формування та управління інвестиційним портфелем є одним з основних напрямів у діяльності банку. Якісний інвестиційний портфель забезпечує ліквідність і надійність банківської установи. Це, своєю чергою, важливо для акціонерів, підприємств, населення, які є клієнтами банку. Сучасний інвестиційний портфель виступає певним критерієм, що дає змогу судити про якість політики банку та про конкурентоспроможність банку, здатність протисто-

яти впливу зовнішніх і внутрішніх чинників. Отже, дослідження теоретичних та практичних аспектів управління інвестиційним портфелем є надзвичайно актуальним завданням підвищення ефективності функціонування всієї банківської системи країни.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми і на які спираються автори. Дослідженням сучасного стану банківської інвестиційної діяльності та чинників її гальмування займалися такі вітчизняні вчені, як І. Бланк, Б. Губський, О. Васюренко, М. Житар, Р. Квасницька, М. Кузель, О. Лапко, Б. Луців, А. Мороз, Т. Майорова, А. Пересада, Н. Савіна, М. Савлук, Р. Слав'юк, Л. Шкварчук та ін. Серед зарубіжних учених, що займалися вивченням даного питання як на теоретичному, так і методологічному рівні, – М. Бірман, В. Бочаров, Р. Брейлі, Ю. Біргхем, М. Міллер, С. Росс, У. Шарп та ін. Проте ще залишається перелік питань, які так і не досліджено, зокрема не приділено достатньої уваги особливостям оцінки якості інвестиційного портфеля банку.

Формування цілей статті (постановка завдання). Метою дослідження є обґрунтування теоретичних аспектів щодо оцінки якості інвестиційного портфеля банків України на прикладі АТ «ПроКредит Банк», пошук шляхів удосконалення управління інвестиційною діяльністю банку для підвищення ефективності функціонування всієї банківської системи країни.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Головною тенденцією розвитку світової економіки сьогодні є швидкий розвиток світових фінансових ринків та виникнення новітніх фінансових інструментів, котрі, своєю чергою, впливають на динамічний розвиток банківської справи. Основною рисою розвитку банківської діяльності є зростання її напрямів, серед яких особливе місце займає інвестиційна діяльність комерційних банків.

Інвестиційна діяльність банків має суттєве значення як для економіки країни у цілому, так і для самих банківських установ. Для економіки країни значення інвестиційної діяльності банків полягає у тому, що вони, акумулюючи фінансові ресурси фізичних і юридичних осіб, спрямовують грошові кошти в найбільш привабливі види економічної діяльності, стимулюють розвиток реального сектору та соціальної сфери, забезпечують формування фінансових можливостей для підвищення добробуту в країні у цілому. Із позиції окремого банку інвестиційна діяльність здійснюється з метою одержання прибутків від операцій із цінними паперами та для забезпечення участі у статутному капіталі інших підприємств і стратегічного контролю над їх власністю і діяльністю. Окрім того, банки через інвестиційну діяльність у реальному секторі намагаються створити фінансово-промислові групи, корпорації, холдинги, в яких

головним суб'єктом виступають банківські установи, що надають фінансові ресурси підприємствам реального сектору економіки, яких постійно бракує в українській економіці.

До здійснення інвестиційної діяльності банків спонукають такі причини:

– розширення дохідної і клієнтської бази – банківське інвестування сприяє максимізації дохідності, ліквідності та платоспроможності;

– висока ризиковість кредитних операцій і прагнення оптимізувати оподаткування банківських доходів [4].

Б.Л. Луців розглядає два аспекти інвестиційної діяльності банків: перший – це власне інвестиційна діяльність банку, спрямована на збільшення доходів банку, а другий – інвестиційна діяльність із позицій розвитку економіки, спрямована на забезпечення безперервності процесу відтворення основних засобів і, отже, суспільного відтворення загалом. Між цими двома аспектами інвестиційної діяльності банків існують відповідні канали взаємозв'язків, що дає підстави розглядати ці аспекти як єдине ціле [3].

Важливим аспектом аналізу інвестиційної діяльності банку є аналіз нормативів інвестування. Із метою забезпечення контролю над інвестиційною діяльністю банків, а саме над прямими інвестиціями, Національний банк України встановлює нормативи інвестування: норматив інвестування у цінні папери окремо за кожною установою (Н11) та норматив загальної суми інвестування (Н12). Норматив інвестування у цінні папери окремо за кожною установою (Н11) встановлюється для обмеження ризику, пов'язаного з операціями вкладання коштів банку до статутних капіталів установ, що може призвести до втрати капіталу банку. Норматив загальної суми інвестування (Н12) встановлюється для обмеження ризику, пов'язаного з операціями вкладання (прямого чи опосередкованого) коштів банку до статутних капіталів будь-яких юридичних осіб, що може призвести до втрати капіталу банку [2].

Станом на 01.10.2020 норматив Н11 для АТ «ПроКредит Банк» становив лише 0,03% за нормативного значення не більше 15%, а Н12 – 0,05% за нормативного значення не більше 60%. У середньому по банківській системі Н11 становив 0,18%, а Н12 – 0,26% [1]. Такі значення даних нормативів свідчать про надто слабкий розвиток інвестиційного процесу в бан-

ківських установах. Така ситуація зумовлена сукупністю подій економічного, політичного та воєнного характеру, що виникли в 2014 р. та мають місце до сих пір, а також впливом пандемії COVID-19.

Основою ефективною інвестиційної діяльності банку є наявність виваженої інвестиційної політики, яка дає змогу формувати портфель цінних паперів із достатньою дохідністю та мінімальним рівнем ризику, тому вважаємо за доцільне провести аналіз ефективності сформованого АТ «ПроКредит Банк» портфеля цінних паперів (табл. 1).

Портфель цінних паперів банку станом на 30.09.2020 представлений цінними паперами у портфелі на продаж – 100% [1]. А питома вага цінних паперів в інвестиційну нерухомість у 2016 р. становила більшу частку в портфелі цінних паперів, однак до 2018 р. даний відсоток суттєво зменшився, а вже з 2019 р. до III кварталу 2020 р. зовсім зник.

Ураховуючи результат проведеного аналізу, слід відзначити, що оцінка якості інвестиційного портфеля банку має певні особливості, пов'язані з визначенням обсягу проблемних інвестицій, оскільки у банківському балансі відсутня інформація щодо ризикованості тих чи інших цінних паперів. Для вирішення цієї проблеми запропоновано застосувати фіксовані коефіцієнти ризику щодо різних портфелів цінних паперів.

Так, цінні папери в портфелі на продаж – це цінні папери, придбані банком для перепродажу та переважно з метою отримання прибутку від короткотермінових коливань їхньої ціни. До торгового портфеля цінних паперів можуть бути віднесені лише високоліквідні цінні папери, а отже, ми не вважатимемо їх ризиковими (значення коефіцієнта ризику наближається до нуля).

Цінні папери в портфелі до погашення – це боргові цінні папери, щодо яких є намір і здатність банку утримувати їх до строку погашення. Такі цінні папери обліковуються за амортизованою собівартістю і щомісяця підлягають перегляду на зменшення корисності й, відповідно, резервуванню. Тут також присутні значні ризики у разі погіршення фінансового стану емітента, тому доцільно застосовувати коефіцієнт ризику від 30%.

Інвестиції в асоційовані та дочірні компанії – це пайові цінні папери емітентів, які від-

Таблиця 1
Структура портфеля цінних паперів АТ «ПроКредит Банк» з 2016 р. по III квартал 2020 р.

Показники	Період				
	2016	2017	2018	2019	2020
Інвестиції в цінні папери, тис грн	719	803	773	686	797
Питома вага, %	5,51	17,03	70,59	100,00	100,00
Інвестиційна нерухомість, тис грн	12 337	3 912	322	0	0
Питома вага, %	94,49	82,97	29,41	0,00	0,00

Джерело: складено авторами

повідують визначенням асоційованої або дочірньої компанії банку. Асоційовані компанії – це група суб'єктів господарювання (юридичних осіб), пов'язаних між собою відносинами економічної та/або організаційної залежності у формі участі в статутному фонді та/або управлінні [3].

НБУ використовує цей термін для компаній, у яких банк-інвестор володіє 20% або більшою часткою капіталу. Дочірнє підприємство – це підприємство, власником контрольного пакета акцій якого є інше (контролююче) підприємство [3].

Інвестування в асоційовані та дочірні компанії є відносно ризикованим і може призвести до значних проблем, оскільки у цьому разі оцінка платоспроможності контрагента не завжди здійснюється об'єктивно. Окрім того, якщо дочірня компанія банку опиниться у стані неплатоспроможності і буде визнана банкрутом, то субсидіарну відповідальність перед кредиторами дочірньої компанії нестиме банк. Отже, 50% таких інвестицій можна вважати ризиковими активами.

Таким чином, рівень якості портфеля цінних паперів можна обчислити як відношення суми відповідних портфельів з урахуванням коефіцієнта ризику до загального обсягу портфеля цінних паперів банку (формула (1)):

$$Q = \frac{r_1 \cdot (\text{ПНП} - P_{\text{ПНП}}) + r_2 \cdot (\text{ПДП} - P_{\text{ПДП}}) + r_3 \cdot (\text{ІАД})}{\text{ПЦП}}, \quad (1)$$

де Q – коефіцієнт якості портфеля цінних паперів банку;

$r_1 = 20\%$ – коефіцієнт ризику для портфеля цінних паперів на продаж;

ПНП – портфель цінних паперів на продаж;

РПНП – резерви, сформовані під портфель цінних паперів на продаж;

$r_2 = 30\%$ – коефіцієнт ризику для портфеля цінних паперів до погашення;

ПДП – портфель цінних паперів до погашення;

РПДП – резерви, сформовані під портфель цінних паперів до погашення;

$r_3 = 50\%$ – коефіцієнт ризику для портфеля інвестицій в асоційовані та дочірні компанії;

ІАД – інвестиції в асоційовані та дочірні компанії;

ПЦП – портфель цінних паперів банку.

Результати розрахунку якості портфеля цінних паперів банку представлено в табл. 2.

Таблиця 2

Результати розрахунку якості інвестиційного портфеля АТ «ПроКредит Банк» із 2016 р. по III квартал 2020 р.

Рік	Коефіцієнт якості портфеля цінних паперів банку
2016	0,011
2017	0,034
2018	0,141
2019	0,2
2020	0,2

Джерело: складено авторами

Тож чим нижче значення розрахованого коефіцієнта, тим якіснішим є сформований банком портфель цінних паперів. Отже, найефективнішим був портфель цінних паперів банку у 2016 р., що пояснюється великим значенням інвестицій у нерухомість. Найгірша якість портфеля – у 2019 та 2020 рр., до цього призвело те, що в портфелі цінних паперів були лише інвестиції у цінні папери до продажу. Відповідно, можна зробити загальний висновок: чим більше диверсифікований портфель банку, тим більш ефективно він сформований. Також варто зазначити, що інвестиційна політика АТ «ПроКредит Банк» не досить розвинена, оскільки переважає лише один тип цінних паперів.

Таким чином, для підвищення якості управління інвестиційною діяльністю слід використовувати комплексний процес управління, що буде підпорядкований єдиному стратегічному завданню, а також орієнтований на успішну реалізацію інвестиційної діяльності банку.

Висновки з цього дослідження і перспективи подальших розвідок у даному напрямку. Для підвищення ефективності та якості управління інвестиційною діяльністю банку необхідно:

- оптимально поєднувати централізацію та децентралізацію щодо управління інвестиційною діяльністю;

- намагатися створити нові цілі і завдання для вдосконалення організації аналітичного забезпечення процесу управління інвестиційною діяльністю;

- підтримувати постійне інформаційне забезпечення процесу управління інвестиційною діяльністю;

- підвищувати кваліфікацію менеджерів, що пов'язані саме з управлінням інвестиційною діяльністю.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. АТ «ПроКредит Банк». URL: <https://www.procreditbank.com.ua>.
2. Національний банк України. URL: <http://www.bank.gov.ua/control/uk/index>.
3. Никонова І. Ценные бумаги для бизнеса: Как повысить стоимость компании с помощью IPO, облигационных займов и инвестиционных операций. Москва: Альпина Бизнес Букс, 2006.
4. Основні показники діяльності банків України. URL: <http://www.bank.gov.ua> (дата звернення: 02.04.2021).

REFERENCES:

1. JSC «ProCredit Bank». Available at: <https://www.procreditbank.com.ua>.
2. National Bank of Ukraine. Available at: <http://www.bank.gov.ua/control/uk/index>.
3. Nikonova I. (2006) Securities for business: How to increase the value of the company with the help of IPOs, bonds and investment operations. Moscow: Alpina Business Books.
4. Basic indicators of activity of banks of Ukraine [Electronic resource]. Available at: <http://www.bank.gov.ua> (accessed 02 April 2021).